

เมื่อชาวบ้านพูดถึง

เมืองโบราณ
ที่อำเภอยะรัง
จังหวัดปัตตานี

อนันต์ โอภษ
ประพนธ์ เรืองณรงค์

เหลืออยู่นี้ผมเข้าใจว่าเป็นที่อาบนํ้าของเจ้าวังน้อย และมีคนเห็นไฟประหลาดลี้ไปกลิ้งมาในช่วงเวลาฝนตกแดดออกเสมอ”

เมืองโบราณที่ประเว (พระวัง)

ประเวเป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่งของตำบลชะวัง อันเป็นสถานที่ตั้งเมืองโบราณ ปัจจุบันยังมีกำแพงดินสามชั้น และสระน้ำ ตลอดจนถึงโบราณวัตถุที่ขุดพบขึ้นมาเป็นหลักฐานทำทาบให้นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีเข้าไปศึกษาค้นคว้าอยู่ทุกขณะ

นายวาจิ ดอกฟ้า อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 234 หมู่ 3 หมู่บ้านประเว อ.ชะวัง ได้เล่าว่า

“ประเวแต่เดิมเป็นวังใหญ่มาก (กอดอ บือชา) มีกำแพงดินเป็นชั้น ๆ โดยเฉพาะกำแพงชั้นในยังมีเหลือให้เห็นอย่างชัดเจน ส่วนชั้นนอกได้มีกำแพงหักพังอยู่บ้าง เขาใจว่าคงสร้างไม่เสร็จหรือถูกรื้อในคอนหลัง ส่วนบ้านเจ้าเมืองอยู่ทางด้านตะวันตกของบ้านผม

บริเวณที่มีอิฐและหินก้อนโต ๆ เรียงรายอยู่นั้น เขาเรียกว่ามอง⁽¹⁾ หรือดาแลมองก็เรียก ผมเองไม่แน่ใจว่าคำนี้หมายถึงสิ่งของที่เขาคิดกันหรือเปล่า แต่บริเวณดังกล่าวนี้เขาใจว่าเป็นที่มีการแสดงศิลปะพื้นเมืองกรรมัง

ที่วังเมืองประเวมีพวกเจ้าเมืองอยู่มาก่อน ภายหลังแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น เช่นไปอยู่ที่เมืองปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ส่วนสมัยมูฮะหะดีเดแเว หรือสงครามโตะแเว เป็นอย่างไรนั้นผมยังไม่เกิดและไม่มีคนรุ่นผมจดจำกัน ชั่วอายุผมนี้ยังไม่มีการมาตามประวัติเมืองเก่าจากผมเลย เคยเห็นแต่พวกฝรั่งคณะไหนไม่ทราบเคยเอากล้องมาส่องดูบริเวณนี้แล้วก็กลับไป และได้ข่าวว่ามีการขุดพบได้สิ่งลึกลับด้วย ที่ดินในเมืองโบราณที่ประเวเป็นของชาวบ้านหมดแล้วและได้เปลี่ยนเจ้าของกันมาเรื่อย ๆ เกี่ยวกับของโบราณหรือของศักดิ์สิทธิ์นั้นเท่าที่ผมเห็นก็เป็นไหลลิ่งไปกลิ้งมา และมีชาวบ้านคนหนึ่งเป็นน้องประจวบตั้งแกลไปพบเครื่องทองแล้วเอามาประดับตามเนื้อตามตัวแล้วเขาก็ร้ายรำไปมาอย่างคนไร้สติจากนั้นก็ถอดเอาเครื่องทองไปไว้ที่เดิม

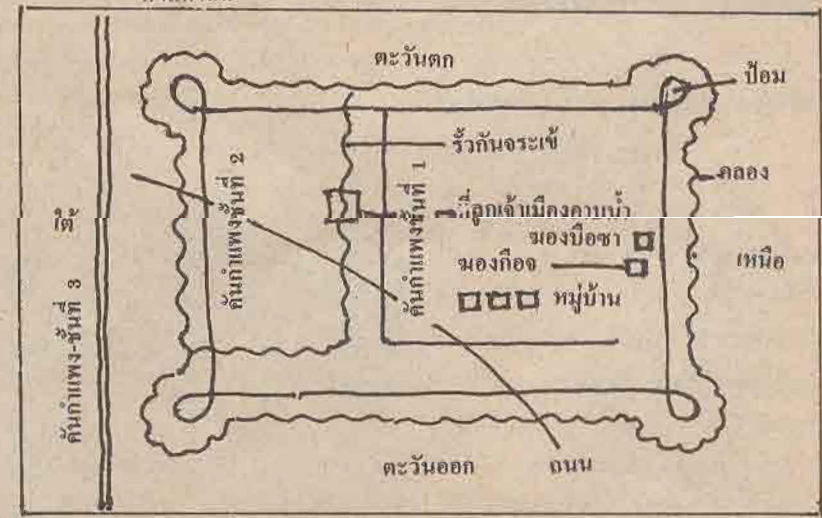
เครื่องทองที่ว่าอยู่ในไหเล็ก ๆ พอน้องประจวบตั้งแกลเอาไปไว้ที่ไหตามเดิมแล้ว ไหใบ

นั้นก็หายไปทันที คนอื่น ๆ จะไปหาก็ไม่พบ คล้ายกับว่าเจ้าที่ต้องการให้เห็นเพียงคนเดียว เรื่องนี้เกิดขึ้นราวฤดูฝนบุกเมืองไทยประมาณ 40-50 ปีมาแล้ว ต่อมาน้องประจวบตั้งแกลตายไป และได้เข้าฝันภรรยาว่าถ้าต้องการเครื่องทองอีกให้ไปขุดเอาที่แนวรั้วบ้านรุ่งเช้าภรรยาของเขาไปเล่าให้คนอื่นฟังเสียก่อนเลยไม่พบ ถึงจะเอาหมอไสยศาสตร์มาช่วยก็ไม่สำเร็จ

ที่สระน้ำชาเราะที่เห็นอยู่นั้น เท่าที่ผมเคยเห็นก็เป็นสถานที่เดินจงกรมของพระภิกษุ และใช้เป็นที่สร้างน้ำและ โคนมนวนก่อนทำพิธีอุปสมบทครั้งนั้นด้วย เดี่ยวนี้มีผู้ใหญ่บ้านมะแอเป็นผู้ดูแลและได้ขุดดินให้ลึกลงไปอีกใช้สำหรับเป็นที่เลี้ยงปลา มีคนแก่เล่าว่าได้กินสระน้ำนี้กาเวาหือชา หรือกะทะเหล็กใบใหญ่เขาใจว่าเดิมเป็นของพระกรรมัง

สำหรับชาวเมืองตานีเขาเชื่อตามตำนานเมืองตานี ว่ามีบ้านประเวเป็นที่ตั้งเมืองโกตามหลังนัยเจ้าเมืองพญาตุกรูปมหาจันทร

เดิมผมอยู่ที่กำแพงจาละหรือหมู่บ้านกำแพงจาละ แต่พ่อแม่เป็นคนที่ประเว ผมเลยกลับมาอยู่ที่นี้ ที่ดินตรงประเวนี้พวกผมครอบครองมา 3 ชั่วคนหรือคงประมาณ 200 ปีมาแล้ว ที่นี้มีก้อนหินแห่งโต ๆ ซึ่งชาวบ้านขุดขึ้นมาจากดิน ที่หินมีรอยคล้ายรอยเท้าช้างกลม ๆ ดูเหมือนว่าอาจารย์มาขอไปไว้ที่มหาวิทยาลัยบ้างแล้ว”

นายเจ๊ะนุ้ย ดอกฟ้า อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 236 หมู่ 3 อ.ชะวัง ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับเมืองประเวต่อไปว่า

“พูดถึงกำแพงดินเมืองโบราณที่นี้มี 3 ชั้น เท่าที่เห็นขณะนั้นด้านหน้ามี 3 ชั้น ด้านหลังมีชั้นเดียว ด้านข้างอีกด้านละชั้น ผมเองเที่ยวที่ทะเลบุรีไปรุ่งยอมรู้ดี มีอาจารย์ผู้หญิงอายุมากชื่อนามที่ในเดือนเมษายน ผมรับอาสาพาไปดูทุกครั้ง สงสารแกลเหมือนกันที่อุตสาหกรรมเห็นเดเห็น้อย⁽²⁾

บริเวณเมืองโบราณมีคลองหรือคูเมืองล้อมรอบ ปัจจุบันดินเขินมากแล้ว บางตอนคูไม่ออกว่าเป็นลำคลอง ขอบกำแพงเมืองบางแห่งมีสภาพพูน ๆ พอเห็นเป็นเค้า ชาวบ้านใช้เป็นทางเดินบ้าน ใช้ปลูกเงาะและทุเรียนบ้าง ผมเข้าใจว่าคลองอยู่ด้านนอกกำแพงดิน ตรงมุมกำแพงเขาทำเป็นป้อมล้อมรอบ เดี่ยวผมจะนำไปดู ผมเห็นว่าสมัยโน้นเขาคงขุดคลองตรงมุมล้อมรอบคันกำแพง ทำเป็นป้อมใหญ่เล็กพอ ๆ กับคลองด้านนอก บนบ่อด้านในที่วั้นแต่ก่อนเขาสร้างป้อมขึ้นทั้งสี่ทิศ จึงมี

(1) กรณีที่ชาวบ้านเรียกเจดีย์บริเวณนี้ว่า มองหรือมอง อาจเรียกตามลักษณะของทรงเจดีย์หรือซากเจดีย์ที่มีลักษณะอย่างนี้เองคือ (2) อาจารย์ชูศิริ-จันทรานนท์ แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร (ทับแก้ว)

ลักษณะว่ามุมกำแพงทั้งสี่มุมมีป้อมใหญ่ ๆ ป้อมหนึ่งล้อมด้วยคันกำแพง ซึ่งมีคลองล้อมรอบอีกทีหนึ่ง ล้ำคลองนี้ทอดลำยาวตลอดถึงกันทั้งสี่ด้าน เหมือนรูปที่ผมวาดนี้แหละครับ

ต่อมาพวกเราได้ไปชมสถานที่ตั้งที่นายเจเนอรัลให้ฟัง มุมทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีสภาพเป็นป้อมคันกำแพงและล้ำคลอง นอกคันกำแพงนั้นยังเห็นชัดเจนมากส่วนบนกำแพงดินนั้นโดยเฉพาะด้านตะวันออกยังมีกอไผ่ขึ้นหนาแน่นตามแนวกำแพงเป็นระยะทางยาวไปทางทิศใต้ ความกว้างของกำแพงมีกอไผ่ขึ้นแน่นหนาประมาณหนึ่งวาครึ่ง

นายเจเนอรัลบอกว่า “ถ้าวัดจากมุมกำแพงมุมหนึ่งไปยังกำแพงอีกมุมหนึ่งประมาณ 1 กม. ผมเดินตลอดมาจนปานนี้ก็ไปรู้จักเที่ยวแล้วครับ โตะกุ่มะซึ่งถ่วงลับไปแล้วเล่าให้ฟังว่าบริเวณคานะของ(ในหนอง)หรือบริเวณซากเจดีย์เขามีการละเล่นสนุกสนานกันที่นั่น

เขาเคยเห็นเบ็ดทองคำและคันดอกไม้ทองคำหนึ่งค้วย มีหมอไสยศาสตร์ไม่รู้จักกันมาแล้วไปทำพิธีขูดทองคำไม่พบจนปานนี้เขาเล่าว่าเจ้าเมืองตกใจอะไรไม่ทราบเลยทิ้งของมีค่าที่ว่ามีไว้

ซากเจดีย์ทางทิศเหนือใกล้ขอบกำแพงโดยเฉพาะองค์ที่ซัดขอบกำแพงมีเรื่องเล่าว่าเจ้าเมืองเคยฝังรูปหนังตะลุงชาว⁽¹⁾ ทำด้วยทองเหลืองเอาไว้ ตามประเพณีที่ฝังรูปหนังตะลุงเพราะว่าหนังชวานี้เป็นของเจ้าเมือง ถ้าไม่มีโศกเศร้าหรือนายหนังจะเก็บเอาไว้ที่บ้านไม่ได้ เพราะมันมีผีสิง”

เรื่องเกี่ยวกับตำบลวัด

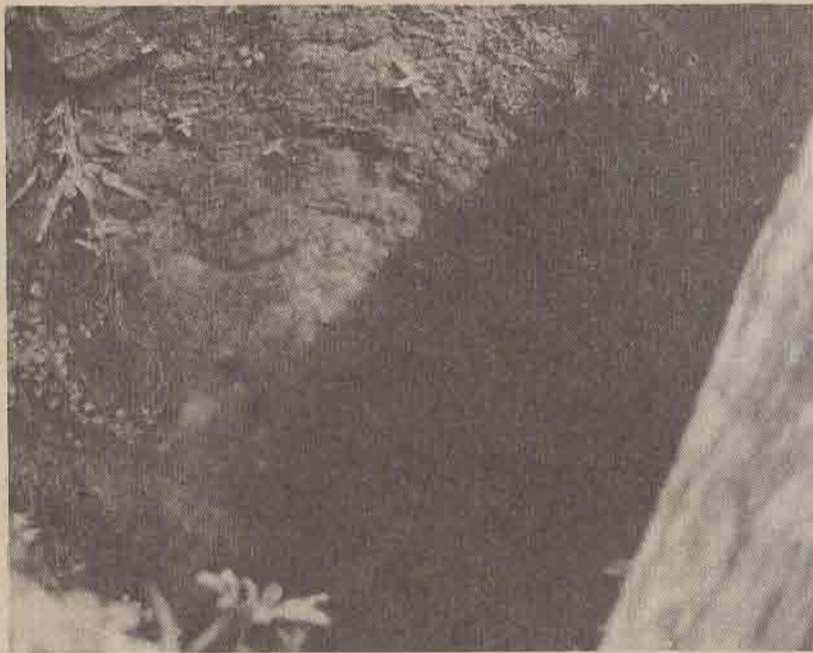
นายมะแซ เป่าลี วัย 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 28 หมู่ 5 ค.ประเว อ.ยะรัง จ.ปัตตานีได้เล่าถึงการขุดพบโบราณวัตถุที่ว่า ต.วัด “เคยมีคนมาขุดพบคabanหมากทำด้วยทองในช่องของแท่งหินเพราะแท่งหินโบราณเขามักเจาะ

เป็นรูกลม ๆ คนที่ไปพบเขาก็เจาะ โคนคานะนี้ที่แท่งหินเลยพบเข้าก็โชคดีไป ก่อนหินที่ว่านี้อยู่ที่คานะของตรงบริเวณซากเจดีย์ด้านนั้น เจดีย์ตรงสวนยางตรงที่เราไปดูนั้น ชาวบ้านเรียกว่าปูลาญแคว (เกาะหมี่) เพราะแต่เดิมเล่ากันว่าที่นี่มีหมี่เยอะ ด้านซ้ายมือยังมีซากเจดีย์ 2 องค์อยู่ใกล้ ๆ กัน ด้านขวามือมีอีก 3 องค์ ต่างเรียงกันอยู่ตามแนวถนน

ซากเจดีย์องค์ที่อยู่ทางทิศใต้เรียกปาฆาตีบรู (รั้วอ้อย) เขาเล่าว่าบริเวณนี้เขาปลูกลูกสวน อ้อย องค์ที่อยู่ถัดไปทางเหนือเขาเรียกปูลาญแคว(เกาะหมี่) ดังที่บอกแล้วครับสรุปว่าบริเวณนี้มีเจดีย์ 5 องค์ แต่ที่ไกลไปกว่านี้อยู่ในเขตหมู่ 1 ผมเห็นมีอีก 3 องค์ ความจริงอาจจะมียามากกว่านี้กระมัง

เขาเล่าว่าเด็กหญิงชื่อ อาอีซะห์ เคยไปพบที่ซากเจดีย์ป่าฆาตีบรู เธอเห็นทองคำวางไว้ก่อนหนึ่ง แต่เกิดความกลัวจึงไม่กล้า

(1) รูปตัวอิเหนา

น้ำที่รดรดปากแคแต่ด้านล่างกว้าง

หีบเอามา ตอนหลังไปที่นั่นอีกก็ไม่เจอ ที่ของจาและตรงหมู่บ้านจาและ นายเปาะตะห์ พบทองคำหลายก้อน และดูเหมือนคนมีความรู้ทางไสยศาสตร์มาขุดกัน พอได้แล้วก็ซุกซ่อนเอาไว้ไม่ให้คนอื่นเห็น แลมหลอกคนอื่นว่าที่นี่ไม่มีทองคำกลับกันเถอะพอคนเขากลับไปหมดแล้ว ตะแคงจะไปเอาทองคำที่ซ่อนไว้ แต่หาเท่าไรก็ไม่เจอ นายเปาะตะห์เจ้าของที่ดินเดินไปดูในวันต่อมา ก็เห็นทองคำง่าหลายก้อนเก็บเอาไว้ ต่อมาก็แบ่งขายไปที่ละนิดเอาเงินมาซื้อที่ดินคอนั้นแก่ร่ำรวยมากครับ”

คุยกับนายอนันต์ วัฒนานิก

หลังจากสนทนากับชาวบ้านที่บริเวณเมืองโบราณ อำเภอชะเรียง พอจะชี้ให้เห็นทักษะและความเข้าใจที่เขามีต่อมรดกอันล้ำค่าของแผ่นดินซึ่งมีอดีตอันยาวนาน และเพื่อจะให้ผู้อ่านเพิ่มความเข้าใจว่าดินแดนเมืองโบราณแห่งนี้ว่าเดิมใครปกครอง และมีประวัติเป็นมาอย่างไรเราลองมาฟังนายอนันต์ วัฒนานิก อดีตศึกษาธิการอำเภอชะเรียงเพื่อรู้เรื่องดังกล่าวนี้เป็นอย่างดี

คำถามของอาจารย์ผมเข้าใจว่า เวลาที่มีหลายคนต้องการทราบรวมทั้งตัวเองด้วย แต่เราอยากใครตอบได้จะแจ้งไม่ได้ เพราะเมืองโบราณที่ชะเรียงนั้นเก่ามากที่ว่าเป็นเมืองเก่านั้น

จะเขาอะไรเป็นเครื่องวัด อันนั้นก็ตอบได้ยาก แต่นักโบราณคดีเขานำเอาโบราณวัตถุที่ขุดพบในบริเวณเมืองนั้นเป็นเครื่องกำหนดอายุ

อย่างที่ชะเรียงพบโบราณวัตถุสำคัญหลายชิ้น เช่นพระพุทธรูปศิลาสมัยทวารวดี ศิวลึงค์ และโยนีโพธิชะ สถูปดินเผารูปทรงฉัตร ซึ่งนักโบราณคดีที่มีชื่อของไทยคือคุณประยูร อุฎฺฐาณะ (น.ณ ปากน้ำ) และ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แสดงทัศนะต่อวัตถุเหล่านั้นว่าเป็นของที่สร้างขึ้นหรือใช้กันในพุทธศตวรรษที่ 13 หรือ 1300 ปีมาแล้ว

ถึงกระนั้นก็ดี เราก็ไม่อาจชี้ชัดลงไปว่า วัตถุเหล่านั้นเป็นของชาวเมืองชะเรียงโบราณสร้างขึ้น รู้แต่ว่าคนในเมืองชะเรียงรู้จักใช้วัตถุเหล่านั้นเมื่อ 1300 ปีมาแล้วหรือเวลาใกล้เคียงกัน เราจึงสันนิษฐานว่าเมืองนี้มีมานานไม่น้อยกว่าอายุของวัตถุที่เราขุดพบ

แต่ชื่อเมืองนั้นยังรู้ไม่ได้ว่าชื่ออะไร ใครสร้าง ใครปกครอง อย่างที่อาจารย์ถามต่อนักวิชาการ ของกรมศิลปากร และชาวต่างประเทศที่มาปรึกษาเรื่องเมืองโบราณนี้หลายต่อหลายท่าน อาทิท่านอาจารย์มานิต วิลลิโกดม ซึ่งผมเคารพและศรัทธาในผลงานการค้นคว้าเรื่องราวเมืองโบราณของท่านมาก

ท่านตอบว่า ซ้ำ ๆ ไว้ก่อน ขอให้ท่านกลับไปเปิดพิจารณาตำนานเมืองลังกาอีกครึ่ง

ถ้ามีเหตุผลและหลักฐานประกอบ ท่านคิดว่าเมืองชะเรียงน่าจะเป็นเมืองมาลัยปุระ แต่ก่อนอื่นท่านขอบอกว่าเมืองโบราณที่ชะเรียงนี้มีขนาดใหญ่ที่สุด ใหญ่กว่าเมืองนครศรีธรรมราชที่ว้าใหญ่ นั่นเสียอีก ขอให้ช่วยกันค้นคว้าหาหลักฐานกันต่อไป เอาละครับอาจารย์ไหน ๆ อาจารย์และเพื่อน ๆ ที่ลงสนามแล้ว ผมจะโยนลูกบอลที่ผมรับมาจากอาจารย์มานิต วิลลิโกดม เมื่อหลายปีก่อนให้อาจารย์เล่นต่อ

สำหรับชาวเมืองคนที่เขาชื่อตามตำนานเมืองตานีว่ามีบ้านประเวฬุเป็นที่ตั้งเมืองโกตามลัญชัยเจ้าเมืองชื่อพญาสุรารูปมหาจักรพรรดิ ท่านานี่น่าสนใจมาก กล่าวถึงพระอัยการของพญาสุรารูปมหาจักรพรรดิเคยไปช่วยสร้างเมืองอยุธยาสมัยพระเจ้าอู่ทอง จากตำนานนี้เราพอจะสันนิษฐานอายุเมืองโกตามลัญชัยได้ว่าสร้างมาก่อนปี พ.ศ. 1893 คือปีสร้างกรุงศรีอยุธยา รู้จักว่าตำนานเมืองตานีสวยนี้พัวพันกับตำนานเมืองนครศรีธรรมราชมาก

ถ้าชื่อตำนานเมืองนครศรีธรรมราชเมืองตานีก็ต้องเป็นเมืองออกของพญาศรีธรรมราช (พระพนมวัง) โดยพระฤทธิเทวาเป็นผู้สร้างและปกครอง นี่ว่ากันตามตำนานเมืองไม่ใช่หลักวิชาสมัยใหม่ ๆ ผมเข้าใจว่าตำนานเมืองตานี และนครศรีธรรมราชช่วยผมตอบคำถามอาจารย์หมดสิ้นแล้ว”

ท่านผู้อ่านอ่านบทสัมภาษณ์มาถึงบรรทัดนี้แล้ว คงพอจะช่วยให้ท่านได้รู้จักกับเมืองโบราณที่อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานีตามทักษะของชาวบ้าน และผู้สนใจตำนานท้องถิ่นอย่างนายอนันต์ วัฒนานิกซึ่งผู้สัมภาษณ์ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย และหวังว่าคงมีผู้สนใจช่วยกันค้นคว้าหาความกระจ่างกันต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหวังว่าพวกเราที่อยู่ในท้องถิ่นจะรู้จักและภูมิใจในท้องถิ่นตนได้ดียิ่งขึ้น ไม่ใช่ไม่รู้เรื่องประวัติศาสตร์หรือภูมิศาสตร์ต่างประเทศเยี่ยมแต่เรื่องท้องถิ่นของเราแต่ ๆ กลับแย

สภาพเมืองโบราณในปัตตานีได้ยังไม่มีการขุดค้นหรือขุดค้นขุดค้นเมืองโบราณที่อำเภอชะเรียง ถึงแม้ว่านักโบราณคดีหรือนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะมองข้าม แต่ความยิ่งใหญ่ของเมืองโบราณแห่งนี้ยังท้าทายผู้สนใจศึกษาอยู่เสมอ